Pred natanko 110 leti, dne 9. januarja 1911 je v Beogradu, na sotočju Save in Donave pod Kalemegdanom, s svojim letalom usodno strmoglavil Edvard Rusjan. Vsakdo, rojen na področju nekdanje Jugoslavije, je slišal za tega slavnega prvega slovenskega in jugoslovanskega letalca. Malokdo pa ve, da je bil za njegov uspeh zaslužen tudi njegov brat Josip. Poročilo bratov Rusjan o začetkih njunega ukvarjanja z letalstvom kaže, da je bil Josip sprva celo pobudnik in vodja. Do zamenjave na vodilnem mestu je prišlo šele po več letih, ko je Eda, kakor so domači klicali Edvarda, zaradi komunikativnosti, večjih izkušenj in poznanstev v športu in tehniki brata presegel. Najbolj odločilno dejstvo pa je bilo zagotovo to, da je Eda postal pilot, Josip pa se v letenju nikoli ni upal preizkusiti. Edvardova priljubljenost je hitro rasla, njegov brat pa je ostajal v ozadju, dokler ni po Edvardovi smrti skoraj popolnoma utonil v pozabo. Tako je Edvard pri svojih komaj petindvajsetih letih strmoglavil v smrt in postal heroj, zračni bog, simbolni prvi letalec. S tem usodnim padcem se je dvignil više v nebo, kot bi se kadarkoli, če bi ostal živ. Josip pa se je odselil v Argentino, tam še dolgo živel in delal, potem pa v starosti 79 let v krogu svoje številne družine mirno umrl. Postal je izjemno ploden izumitelj številnih naprav in mehanizmov, govoril je pet jezikov, ampak letel ni nikoli.

Moje ime Neda in dekliški priimek Rusjan ter dejstvo, da obe družini izhajata iz iste vasi, Renč, me že od malega spominjajo na slavnega prvega letalca. Tudi zato sem se lotila raziskave zgodbe bratov Rusjan za svojo gledališko predstavo. Še bolj pa me je privleklo dejstvo, da gre, če zanemarimo Edvardovo slavo, v resnici za dva brata, od katerih je enemu »uspelo«, drugemu pa ne. Vendar komu je uspelo: mlademu, drznemu Edvardu, ki se je s svojo smrtjo zapisal v zgodovino, ali njegovemu bratu, ki je preživel in živel, vendar si nikoli ni »drznil«?

V predavanju se boste poleg spoznavanja dejstev iz življenja Ede in Pepija, z mano spraševali tudi o strahu in pogumu, o »upati si« ali ne, o tem, kam nas pripeljejo naši strahovi, če se jim drznemo zoperstaviti in kam, če nas ukrotijo? Vsak od nas se kdaj v življenju srečuje s podobnimi vprašanji, kako se odločamo pa je stvar posameznika, trenutka in morda kančka sreče. Zgodbe pogumnih ljudi, kot sta Edvard in Josip so nam pri tem lahko v razmislek in pomoč.

Vabljeni in se vidimo,

Mag. Neda Rusjan Bric

(režiserka, dramatičarka, igralka; vodja zmagovalne kandidature za Evropsko prestolnico kulture Nova Gorica – Gorica 2025)

V Novi Gorici 30. 3. 2021